

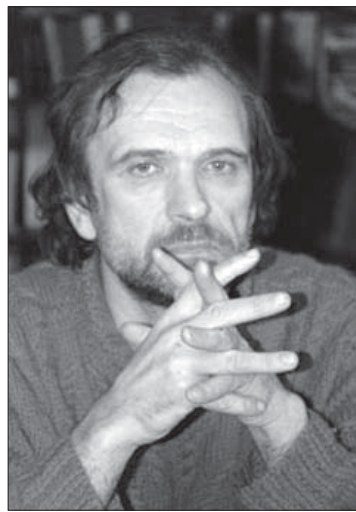
Олег Соловей

НА БОЦІ СВІТЛА І ДОБРА (декілька слів про Олесь Ульяненка)

Ми тіні власного життя, ми порожнеча, що не захотіла стати кимось, ми невідомість у великій країні, де ніколи не було закону.

Олесь Ульяненко, "Син тіні"

Офіційні читачі Олесь Ульяненко (є і такі: критики, оглядачі сайтів, глянцевих журналів, а від початку 2009-го року – ще й чиновники-цензори із Комісії з питань захисту суспільної моралі) зазвичай демонструють своє активне несприйняття творів сього письменника, водночас із видимим задоволенням порпаючись у найбільш відразливих (на їх погляд) чи пак, у доволі пікантних сценах, у яких така штука, приміром, як секс, постає у своєму природному освітленні, зітканому із запахів і кольорів, від яких неабияк потерпає міщанська мораль. Звідси й звинувачення першорядного твору Олесь Ульяненко "Жінка його мрії" у порнографічності. Сподіваюся, письменникові не бракуватиме в майбутньому й іншого читача – вдумливого, серйозного й вихованого на традиціях модерної української та світової літератури. Власне, задля такого читача письменник і продовжував працювати в часи девальвації будь-яких цінностей, у часи відсутності перспектив і надій. Візьму на себе також відповідальність стверджувати, що Ульяненко – письменник, без перебільшення, унікальний (навіть беручи до уваги контекст відомих мені перекладів із сучасної світової прози). Принаймні, мені досі не пощастило зустріти його епігонів. А такі мали б неодмінно з'явитися, враховуючи резонанс, який викликали деякі його твори. Відсутність епігонів Ульяненка пояснюється, можливо, тим, що не лише складно копіювати стильову манеру письменника, – неможливо передовсім підробити його індивідуальне переживання світу, життя і смерті, любови й ненависти – тих речей, із яких лише й виникає повноцінний цілісний образ автора. Навіть манеру його звичайного побутового споглядання життя копіювати немає жодного сенсу, як і можливості, – над-

Олесь Ульяненко
(1962–2010), письменник

то яскравим є першозразок, занадто багато в ньому болю, – не кіношного й вигаданого, а білого й справжнього, сплаченого власним життям і стражданням; за такого розкладу біль неможливо трансформувати в товар, а відтак розпочати торгівлю.

У певному сенсі письменник Ульяненко продовжував художньо зростати впродовж усього свого життя, хоч дехто й досі наївно вважає, що вище за "Сталінку" йому не вдалося піднятися. Зрештою, як це не печально, більшість начитаних людей у цій країні нічого, крім "Сталінки", і не читали. Дехто, завдяки чиновникам від моралі, нарешті почув про заборонену 2009 року "Жінку його мрії". Цей письменник завше розповідає про пекло – пекло нашого минулого ("Звідки знаття тендітній дівчині, що виросла вона не під прозорим і легким, прохолодним і ніжним дахом якоїсь Ніцци чи Канна, а під дахом тюремним, дахом країни, де преса, вся поголовно, вирішувала, чи підвищувати тюремний бюджет, чи задовольняти сексуальні потреби арештантів, а може, їх легше – як у сімнадцятому, тридцять восьмому, п'ятдесят третьому – розстрілювати, вішати і закопувати, як останнє падло. Звідки кому знаття, що начитавшись Монтеня, країна не перестала бути феодальною вотчиною"), та, що вагоміше, – пекло майбутнього ("... бо на зміну блатності із заточками, ножами прийшли інші, трохи вихованіші, трохи розумніші, трохи страшніші"); його персонажі найчастіше й перебувають саме "в цьому комфортабельному, інспірованому людьми пеклі".

Ульяненко не пропонує простого читання на рівні сюжету. Його твори здебільшого є безсюжетними. І це багатьох дратує, – ніби й не було в українській прозі естетичного чистилища 1920-х років, упродовж яких сюжет-

ність була цілком справедливо піддана ревізії й сумніву навіть таким письменником, як Валер'ян Підмогильний, не говорячи вже про формалістів-новаторів із ВАПЛІТЕ й “Нової Генерації”. Зрештою, про що говорити, якщо до сьогодні фактично ніхто не зауважує присутності в нашій літературі потужної обойми письменників-експресіоністів, чю справу впевнено та з розумінням предмету продовжував прозаїк Олесь Ульяненко. Персонажі Ульяненка є анітрохи не реалістичні, чим і знетямлюють та знесилюють читача, вихованого передовсім на сучасному сюжетному примітиві, – як російського, так і вітчизняного вже розливу. Здебільшого його герої є фігурами підкреслено алегоричними; до того ж із помітним символічним шлейфом, що тягне за собою клуби різноманітних асоціацій – від біблійних до власне артефактів нашого невеселого часу. Герої Ульяненка в жодному разі не індивідуалізовані, – най читача не введуть ув оману навіть розлогі портретні характеристики, що іноді розкручуються впродовж усього твору подібно спіралі, як це можна спостерігати на прикладі вурки Седого з однойменної повісти. Втім, якоїсь фінальної миті куля розвалює череп піддослідного, і санітари вантажать тіло на катафалк. Цим усе і завершується. Власне, цим завершується найголовніше, бо центральною проблемою творчості письменника є *метафізична природа зла*. Сам письменник не обмежується лише роллю дослідника-каталогізатора. Він виступає зазедве не екзорцистом, приборкувачем і винищувачем зла; хоч би епізодично він зменшує його присутність у нашому світі (шкода, що сього очевидного факту не зауважили чиновники від моралі); саме тому чергове хамство Седого, якому “хоч трава не росте, йому байдуже”, нарешті не минається, й на передостанній сторінці книги з’являється куля, призначена саме йому – як носієві питомо інфернальних цінностей. І в цьому *позиція автора*: якщо навіть зло неможливо перемогти остаточно, то його неодмінно треба карати, позбавляючи комфорту та непомірних амбіцій.

Персонажі Ульяненка – не є типи, це радше емблематичні субстанції, що походять із Середньовіччя і які через бароко дійшли аж до наших часів. Більшість із них навіть не мають імен, утворюючи фактурний і відчутний на дотик і смак, але все-таки натовп: нігери, араби, малолітні злочинці й старші вурки, безпритульні, алкоголіки і наркомани, безбарвні шльондери й пещені курви з заможних

родин – їх багато, їм ім’я леґіон. Ульяненкові як експресіоністові ходить не про типове, що повністю належить своєму короткому часові, а про масштабне й метафізично вкорінене, в осерді якого людська самотність і неможливість її подолати – незалежно від способу виробництва, пануючих форм власності на те виробництво й інших соціальних прикмет. Він із легкістю зводить на одній помийниці дітей мільйонерів і вурок, за плечима яких численні “ходки”. Хтось мовить із цього приводу, що так у житті, мовляв, не буває. Але ж мова не про життя, а про художній текст, якому самої лише типізації, аби пояснити сучасне безумство світу, вже недостатньо. З героями художньої прози Ульяненка пов’язана передовсім проблема щастя, себто – його неможливість чи пак, недосяжність. Позаяк людина – істота дивна та невивиправна: у своєму устремлінні до щастя вона, тим не менше, робить усе, аби щастя своє унеможливити і якнайшвидше зіпсувати собі життя. “Сидячи на лавці, зачовганій до лакового блиску тисячами задниць, я думав, чітко, прозора: а чи змінив би я світ, аби це виявилось можливим; і як би я його змінив, аби це було суттєво необхідним. А для чого? Який сенс? Людина все одно віднайде помийницю і назве це щастям”, – такими є підсумкові рефлексії героя-оповідача з роману “Там, де Південь”, того героя, якому пощастило вижити в умовах наголошено інфернальних, несумісних із самим поняттям життя. Не випадково смисловим та емоційним епіцентром хронотопу в цьому романі є занедбаний цвинтар Аляуди. Події відбуваються в невеличкому південному місті, що нагадує резервацію, в якій пересічні порядні люди віддані на поталу різноманітним злочинцям. Але всі найтонші сюжетні нитки в’яжуться тугим вузлом на занедбаному цвинтарі, на якому панують неповнолітні, від восьми до дванадцяти років, злочинці. Вони п’ють алкоголь, уживають морфій, палять траву, гвалтують, принижують і навіть убивають. Так виглядає майбутнє. Іншого майбутнього це південне містечко не матиме. У цьому сенсі О. Ульяненко є одним із найпоказовіших *речників апокаліпси* в сучасній українській прозі. Злочинний світ упевнено вибудовує свою вертикаль, усмоктуючи в свої тенета не лише запрограмованих на таке життя, але й дітей із порядних родин, як от, наприклад, Ірка Уварова, донька полковника, дівчинка, яка читає на мент зустрічі з нею оповідача античного письменника Апулея. Начитана дівчинка починає своє взаємнення із злочинцями й

завершує тим, що сідає на голку. Насамкінець її ще й обіллють кислотою. Якби йшлося лише про певну соціальну нішу, субкультуру, то можна було б і не помітити цих героїв. Але в романі таке життя дісталось цілому місту. Рольовий розподіл досить простий: є лише жертви й кати, третього шляху немає. Власне, здається, що й виходу для героїв немає – хіба що на цвинтар. Але письменник знаходить вихід. Подавши найбагатшу палітру негідників, збоченців і злочинців (увесь неодмінний почет диявола), він усе-таки доволі елегантно рятує головного героя. Все дуже просто, але не банально: героя рятує кохання. Кохання, яке для молодого злочинця спочатку є лише тваринною хіттю, але поступово щось змінюється: “Скільки разів треба цілувати жінку, щоб зрозуміти, що вона тобі не належатиме ніколи, як і ти їй: в цьому є найкраща отрута життя”. Людина, змістом життя якої є лише злочин, змінюється аж такою мірою, що починає мислити Бога й відчуває, що це не його життя: “Світ, в якому ми існували, відвернувся від Бога, а ми, всі люди, шукали Його присутність у всьому: у снах, у людях, що тлумачили ті сни, шукали у любові. І окрім любові з розсунутими ногами на ті часи нічого іншого не було. Була ще вулиця, на яку ти повинен вийти – жити і померти на ній; наприкінці, на середині, на початку... Так, потім мені снився сон, але я його не пам’ятав. Я лише прокинувся і фізично побачив, як життя витікає цими широкими теплими південними вулицями кудись у прірву. Так у мене вперше заболіло серце... Після цього про мене почали говорити, що я втратив нюх. Я вештався вічно сонним містом, просиджував у дешевих гадючниках, і вона, наче міраж, йшла за мною. Я не називав це природним словом, воно мені було ні до чого, це природне слово – кохання. Це був лише дотик, це було лише наближення... Чи побачиш його очима, чи побачиш його серцем, чи побачиш розумом?.. Все це так складно, коли молодий...”.

Так героя рятує його кохання. Бо кохання змушує думати й повертає людині людські почуття й відчуття причетності до чогось більшого, аніж є сама людина. І саме в цьому я бачу високий гуманізм письменника О. Ульяненка. Помийниця замість щастя; помийниця, ототожнена із життям, – координати, в яких перебувають не лише персонажі цього автора. Напевно, все складніше. Кордоцентризм, філософія життя, дегуманізація мистецтва, утопія, формалізм, абсурдний бунт, а поза тим – непереможне бажання жити й бути

щасливими – це іманентність людської природи, загострена та наголошена поступом цивілізації. Дисонанс, що викрешує іскру, іскра породить вогнище – ось те мінімальне знання про життя, яким володіє письменник; це та невідпорна істина, яку він невтомно пакує в художні твори, видаючи їх за всього-на-всього літературу, тоді як насправді маємо справу з майже суцільним сакральним текстом. Який уже в найближчому майбутньому хтось просвітлений і мінімально добрий неодмінно поділить на книги, розділи та абзаци. І нарече це письмо *книгами* нашого з вами *буття* на межі теперішніх тисячоліть.

Підіймаючи на поверхню життя весь жах непристосованої людської особистості, письменник виступає одночасно пророком і месією-провідником, героєм-розвідником і месником-самогубцею. Реальність не може бути прекрасною, за крок від Хрещатика – бруд і жах, у льосі людської свідомості – чорнота і ницість прірви, яку хтось неодмінно повинен нагодувати. Колись цим займалися Гр. Тютюнник і В. Стус, і їхні твори кривавлять донині; в нашому часі цим займався О. Ульяненко, й непідробний біль скрапує з його сторінок дотепер. Навряд чи за це хтось подякує, але чесні письменники й надалі робитимуть свою справу – чи то з терапевтичною метою, чи то з хірургічною – у кожного з нас своє розуміння речей і процесів; творчість чи, радше, життєдіяльність Ульяненка вперто доводить, що література ще може бути, а людина і поготів, – і може, й повинна лишатись людиною, – навіть опісля того, як інфернальний *хтось* усе обернув на ліберально-демократичний карнавал симулякрів, підмінивши й живу людину манекеном у супермаркеті. Поза сумнівом, навіть остання мить людства буде кимось ретельно зафільмована, і ті кадри будуть дивитись у пеклі як звичайну, хоч і останню людську комедію. “Аби жити в теперішньому паризькому суспільстві, – писав у травні 1967 року Жан-Люк Годар, – ми змушені до певної міри бути в тому чи іншому сенсі повіями, або, знов-таки, жити за законами, які нагадують закони проституції”. А вже за рік був травень 1968-го, коли молодь, ніби почувши його слова, повстала супроти ситуації в тодішній Франції. Втім, виграли в підсумку знову банкіри. Подальші понад сорок років розвитку людства анітрохи не пом’якшили некомфортні відчуття славетного кінорежисера; навпаки, часи стають усе більш убогими та нещадними. Останні вісті, наприклад, від Олесья Ульяненка досить сумні

за змістом і не менш несподівані за формою. Мова про останній його роман “Перли і свині”, надрукований у “Кур’єру Кривбасу” наприкінці 2010 року.

Ульяненко як правдивий експресіоніст тривалий час лякав нас деформованою суспільною сутністю, подаючи відверто гротескні образи й інші нібито потворні винятки, а насправді – виключно узагальнені явища та чітко схоплені ним тенденції, які мали місце в житті українського суспільства 1980–2000-х років. Нарешті в останньому своєму романі він дійшов до логічного для експресіоніста жанру алегоричного роману. В назві твору закладена концептуальна, ґрунтована на Святому Письмі антитеза: *перли і свині*. Виникає образ свиней. З перлами все більш-менш ясно (ними є загальнолюдські цінності), але для чого письменникові свині? Показати історію свинства, не показавши свиней у їх натуральному вигляді. Тобто використати свиню як прийом, що ним уперше скористався Микола Хвильовий. Надам йому слово: “А про свиню я так нічого й не сказав. І не скажу. Свиня для того: “підложити свиню”, не сказати про свиню – це прийом”. Маємо алегоричне узагальнення, а в підсумку вимальовується *умовна історія свинства*. (Не пов’язана жорстко не лише з конкретним хронотопом, але навіть із нашим звичним і природним виміром існування. Історія свинства пов’язана виключно зі свинями, тобто – з людьми та їх звичками.) Лише в одному реченні звучать слова, винесені в назву цього роману: “Мені кортіло нагадати про Спасителя, але вважав це богохульством або метанням перлів перед свинями. Хоча я відчував себе не меншим хрюнділем. Я молив Бога, щоб це божевілля скінчилося”. Я знову і знову перечитую ці кілька коротких речень і остаточно переконуюсь, що вони вагоміші за доробки багатьох сучасних літераторів, разом узятих. Не говорячи вже про *євангелічний дух*, яким виповнені ці одкровення нашого письменника-самітника, письменника-ізгоя.

Алегоричний зоопарк від Олеса Ульяненка включає переважно істот, які в природі давно вже вимерли. Але поводяться вони, як люди, а люди поводяться значно гірше за свиней. До того ж перша (непропорційно найбільша за обсягом) глава показує саме діяльність людей. А власне, появу й масштабну розбудову тоталітарної бізнес-секти в столиці сучасної України. Секта, як усі знають, існувала насправді (на час написання роману будучи активно підтримуваною столичною

верхівкою). Найгірше, що все це відбувалося на очах киян, найвищих державних чиновників і спецслужб – і нікому це не було цікаво. Письменник передбачив падіння секти разом із її всемогутнім гуру Абрахамом Лі. Але в останньому реченні роману знову з’явилася людина, яка пропонує пожертвувати на релігійні справи: “Йдуть дощі, і дерева стоять по коліна у воді. А ще перед моїми вікнами стоїть чорношкірий у сутані з коробкою на грудях і табличкою: “Пожертвуйте на храм Кришни”. А так ідуть дощі”. Тобто справа Абрахама Лі, справа всіх наперсників світу живе собі далі. Продуктивність і виправданість алегоричного романного дискурсу О. Ульяненка сьогодні зрозуміла, як, можливо, ніколи раніше. Політики, дорвавшись до влади, перетворюються на свиней, і лише повернувшись до опозиційного статусу, набувають хоча б мінімальної людської подобі; зокрема, знов апелюють до людей, приховують набуті статки, скромнішою стає їхня поведінка тощо. Й люди знов і знов наступають на давні граблі, не маючи, як видається, іншого виходу.

Роман “Перли і свині” проковує інтелектуальними й чуттєвими рисами прочитати його як антиутопію, – настільки неймовірними у своїй жорсткій безглуздість виглядають події, частково винесені в незнаний нам хронотоп – власне, не в інші часи і краї, а до *іншого виміру*, який існує паралельно з тим, у якому мешкає та просувається своєю кривою історією відоме нам людство. Але це не зовсім так. Антиутопія – це коли автор показує дорогу, якою не можна йти; це – ніби розвідка боєм, яка все з’ясовує. Клясичні антиутопії були покликані попередити суспільство про майбутню небезпеку, яка вже зароджувалась у надрах суспільного життя, й письменники чи не першими поруч із філософами помічали небезпеки соціально-політичного й техногенного кшталту. “Перли і свині”, за жанром, не є чистою антиутопією. Бо письменник значною мірою показує читачеві шлях, яким ми вже пройшли, а питання нашого майбутнього, по суті, залишив відкритим, сповістивши лише про початок Третьої світової війни на початку 2013 року та показавши, зокрема, як “радянська ракета, вірніше, колишня ракета СС-20, що нині невідомо кому належала, піднялася з обнульованого простору і, вібруючи усім своїм зеленим богохульним тілом, кинула невиразну полудневу тінь на нудно дрімаючу Європу, пролетіла і врізалася в Ейфелеву вежу, що у Парижі”. Все це дійство можна спостерігати на вели-

ких моніторах (читач при цьому, безперечно, пригадає атаку Аль Каїди на вежі-близнюки на Мангеттені в Нью-Йорку 11 вересня 2001 року) в офісі інформаційної агенції, як це і робить герой-оповідач Лісовські, або біля будь-якого іншого монітору. Світ як шоу-простір, шоу-програма – давно вже вийшов за межі скільки-небудь уявної пристойності. Навіть смерть – нікого вже не вражає, про що свого часу першим написав Бодріяр. Скоригувавши тим самим думки, які виникали одразу після Другої світової: мовляв, чи можлива поезія після концтаборів? Поезія, як виявилось, нікому не заважає, життя триває, і це природно. Але людство на сьогодні тотально відучене шанувати смерть. Шоу-бізнес вітає лише життя і лише на тому його етапі, коли його можна визискувати, активно експлуатуючи здоров'я, молодість і красу (ці три параметри давно вже об'єднані поняттям сексуальності, і лише сексуальність надається до продажу). Утім, видиво початку Третьої світової дещо приголомшує навіть господарів світу; ліберальний світ супермаркетів ризикує лишитись, наприклад, електрики, і сього вже достатньо, аби посіяти цілковитий хаос у будь-якій сучасній бізнес-імперії: “Дивлячись на запітнілі, кольору червоного пластику, потилиці, на монітор з рідких кристалів, я несподівано відчув полегкість, наче відтяло нездоровий орган; я спостерігав за напруженими потилицями тридцяти членів ради мультимедійних директорів, які з'їхалися з усього світу, на їхні вибалушені зеньки, котрі спостерігали за німим монітором і роздובаною, як клешня омара, паризькою знаменитою вежею. Всі розуміли, що це початок кінця, що наступила несподівана розв'язка, як було й одинадцятого вересня”.

Експозиція роману є короткою й цілковито вичерпною, нічого, на позір, нового, – лише жорстка констатація світової та вітчизняної плачевної ситуації: “Вже більше як півстоліття західним і почасти східним світом правили корпорації. Вони і визначали рівень океану, рівень населення, рівень податків; прихід одного президента та усунення іншого; без корпорації не підіймався холестерин у вашій крові, а сперматозоїди лишалися безплідними. Гроші та нерухомість перетворилися у чітке мірило влади, як і належить. Іншого від нашого світу і не очікувалося. Як людський мозок жалюгідно не встигав за комп'ютерними вишуканими програмами, так і влада вже не керувала нічим, а попала під тотальний прес машини, що століття тому сама ж і виготу-

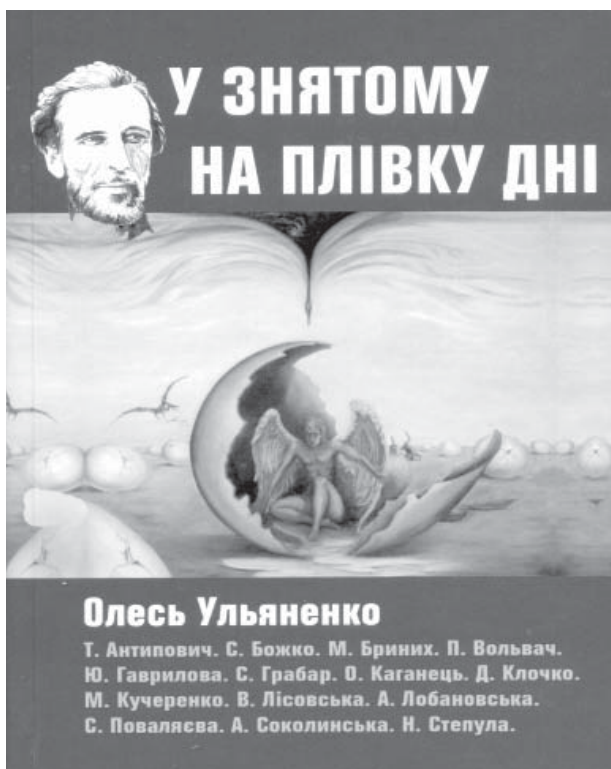
вала: від простої гумки до високодосконалої системи управління людьми. Влада президента, інституція президента виявилися безсилими проти своєї ж системи, проти свого дітища; вони, як універсальний маніпулятор, брикливо викидали недолугих чоловічків з їхніх тронів, й у третьому тисячолітті їхні верхотури більше нагадували електричні стільці, звідки швидко, наче в анімаційному фільмі, відкривалися нові горизонти, інша земля, інший світ, до якого належало й людство”.

Герой-оповідач, якого нам рекомендують як Лісовські, за цих умов є доволі спокійний, в міру скептичний і втомлений цивілізаційним безумом. Це через його свідомість читач сприймає художній світ роману “Перли і свині”. Споглядання на моніторі перших кадрів Третьої світової викликає в героя бажання “сісти в машину і поїхати додому – в прохолоду самотності і торжество цивілізації”. З вікна авта він спостерігає людей на київських вулицях: “Люди, на превеликий мій жаль, не виправдали моїх фантазій, моїх зачаєних думок: вони висіли темними гронами на вулицях, наче після полудневої аргентинської сієсти, перед моніторами, перед глибокими виходами з підземних кав'ярень, невимовно дорогих і модних; у жінок палали очі, вони прямо з пляшок пили слабоалкогольні напої, шепотілися, томно заковуючи очі. Схилялося до вечора. Темрява, як наче хто розмазував фарбу ганчіркою, поволі ховала людей у напівтіні. Напівтіні зв'язувалися по мобільниках з Парижем, Сполученими Штатами й істерично кричали щось у темряву на незрозумілій каркаючій мові параноїків”. Ще раз нагадую: це люди, яким “пощастило” дожити до початку Третьої світової. Спостерігаючи за ними, Лісовські вирішив поїхати у свій заміський будинок; збуджений міський мурашник не надихає, йому багнеться спокою й тиші, самотність у заміському будинку представляється як неабияка розкіш. Самотність у його випадку є невід'ємною складовою печально-світлих спогадів: “Було приємно думати про затишок самотності у домі. Там, за кілька кілометрів, жила моя печаль, як вирок суду над убивцею. І я впевнено повертався туди, маючи надію, що лишуся у тому світі до кінця своїх днів”.

Лісовські рефлексує про сучасність і несподівано починає розгортати масштабну картину свого життя і життя країни. Принаймні столичне життя. Лише якихось десять-дванадцять років, але яких! Це були ті роки, упродовж яких країна радикально змінила соціальну орієнтацію. Історія оповідача, як і

нинішнього голови його корпорації Мусія, з яким він товаришує зі школи, виявилася безпосередньо пов'язаною з кримінальною історією відомого міжнародного авантюриста

У знятому на плівку дні.

*Олесь Ульяненко у спогадах; [упоряд. Н. Степула].
– К.: Український пріоритет, 2012. – 224 с.*

Абрахама Лі, котрий під виглядом релігійної організації створив у Києві потужну бізнес-імперію. О. Ульяненко в останньому романі, як і раніше, не шкодує фарб для зображення морального занепаду своєї країни. Можна, звичайно, по-різному до цього ставитись, але у відвертості, чесності та сміливості – йому не відмовиш: “Почалися довгі кілометри, довгі роки перегонів, з яких вириватися спочатку самому не хотілося, а далі вже було нікуди. До 2013 року все було затиснуте у тісні лещата Абрахама Лі. До 2013 року місто затихло, наче перестало заповнюватися новими проектами кидалова, убивств і шантажу; містом правили дивні звуки і дивні люди з прибацаними ідеями і божевільними плакатами. Видавалося, що вже ніхто нічого не перемінить: ані корупцію влади, ані дегенеративний народ, ані щасливих закликів до менш щасливого

майбутнього, якщо прикинути на око, скільки тисяч років воно відділяє розум від кошмару. Нас це влаштовувало. Суспільство нарешті заткнулося”. Алегоризм роману є настільки прозорим і доступним, що текст буквально починає апелювати до жанрового уточнення в напрямку роману-памфлету. Зрештою, основні ракурси й рамки саме цього жанру спостерігаються з перших сторінок твору, на яких кияни спокійно споглядають початок Третьої світової. У романі безліч саркастичних реплік, які сприймаються читачем сливе метафізично, принаймні з неодмінним етичним підтекстом.

Закінчується роман постскриптомом, із якого можна зрозуміти, що життя триватиме й після Кінця. Людству не вперше відновлюватися після масштабних злочинів політиків і банкірів; життя є суттєво обпаленим і понівеченим, але все-таки має рішучу інтенцію до відродження: “У мене офіс на Хрещатику. Європа задихалася у післявоєнній інфляції, але швидко набирала темпи. З вікна офісу я часто бачу зеленооку дівчину, красуню, копію Рити, і я, сивіючий чоловік, весь час збираюся гукнути її і розпитати про... Надії мало. Але лишається лише вона”. А останнє речення роману представляє собою неймовірно сумну і об’ємну коду не лише конкретного твору, але і всього життя письменника. Її невідступний сум полягає, передовсім, у виразно автобіографічному звучанні: “Зеленоока дівчина ніяк не зупиниться біля моїх дверей”. Сьогодні цю фразу неможливо підкорегувати – ані в тексті видрукуваного роману, ані в житті письменника, який тут же, поруч, лишив ще таке от речення: “На тому кінці нас чекає світло”. Про це *світло* “на іншому боці” письменник дав чимало свідчень упродовж усієї творчості, від “Богемної рапсодії”, либонь, починаючи. До речі, концепт світла як сподівання на ліпше в інших, незнаних світах є емоційною та смисловою рамкою роману. Бо перші два речення в ньому такі: “*Ми замикаємося в собі, як у чорній могилі. Ніхто не зупинить, бо на тому кінці нас чекає світло*”. І ці два речення, мабуть, не випадково виділені самим автором курсивом. Олесь Ульяненко у своїй прозі завжди виступав супроти темряви. На боці світла знаходиться і його останній завершений роман “Перли і свині”.